

Delpolicy för öppen tillgång till lärdomsprov

Strategiska principer	2
Inledning	2
Ansvarsfullt öppnande av lärdomsprov.....	3
Öppna lärdomsprov och meritering.....	3
Mål: Den arkiverbara delen av alla lärdomsprov som godkänns från och med 2024 ska i princip vara öppet tillgängligt	4
Åtgärder.....	4
Ordlista	5
Källor	5
Bilaga 1: Arbetsgruppens medlemmar	7

Strategiska principer

Denna delpolicy för öppen tillgång till lärdomsprov följer, i tillämpliga fall, de strategiska principer som fastställts dels i [den nationella policyn för öppen tillgång till forskningspublikationer](#) och dels i [den nationella policyn för öppen utbildning och öppna lärresurser](#).

Inledning

I Deklarationen för öppen vetenskap och forskning står det att "[a]nsvarsfull öppenhet är en del av forskningssamfundets vardag genom hela forskningsprocessen.

Forskningsorganisationerna har utvärderingsexpertis, incitament och tjänster som stöder öppen vetenskap och forskning." ([AVOTT 2020, 3](#)) Detta gäller också lärdomsprov, och denna delpolicy omfattar alla lärdomsprov som görs inom högre utbildning (kandidatavhandlingar, avhandlingar pro gradu, lärdomsprov för fördjupade studier, examensarbeten för yrkeshögskoleexamen och högre yrkeshögskoleexamen, licentiatavhandlingar samt doktorsavhandlingar). Delpolicyn beaktar arbetsmängden för lärdomsprov på olika nivåer, och kraven står i relation till dessa.

Ett lärdomsprov som görs vid en offentlig läroanstalt är i princip en offentlig handling ([Finlands grundlag 12.2 §](#); [Offentlighetslagen 1 §](#)). Att ett lärdomsprov är offentligt innebär att dess metadata är tillgängliga och att lärdomsprovet är tillgängligt direkt eller på begäran. Enligt ett prejudikat i Norra Finlands förvaltningsdomstol 2019 begränsar upphovsrätten inte informerande om en offentlig handling, och upphovsmannens tillstånd krävs inte för informerande (Dnr 01976/17/1203).

Alla lärdomsprov är offentliga, men förutom offentlighet behövs åtgärder och kompetens för att främja öppenhet vad gäller både [publicering](#) och [utbildning](#). Öppenhet är en grundläggande värdering inom vetenskap och forskning och också en del av ansvarsfull forskning och undervisning. Syftet med omedelbar öppen tillgång är att höja den vetenskapliga nivån och öka vetenskapens och forskningens samhällsliga genomslag ([Samordningen av öppen vetenskap och forskning, Vetenskapliga samfundens delegation 2019, 2](#)). I en yrkeshögskolekontext är lärdomsprov ofta ett expertuppdrag som beaktar olika aspekter av arbetslivets utmaningar, och därmed öppenhet kan ses som särskilt användbart ur ett yrkesperspektiv. Denna delpolicy för öppen tillgång till lärdomsprov är utformad för att främja dessa grundläggande mål ur lärdomsprovssynvinkel. Öppen tillgång till lärdomsprov innebär därför att lärdomsprov öppnas så att de är tillgängliga på nätet kostnadsfritt.

Öppenhet är upphovspersonens val, men organisationen och handledaren bör se till att öppenhet är en möjlighet för alla upphovspersoner, bland annat genom att tillhandahålla infrastruktur och vägledning som möjliggör öppenhet.

Enligt undervisnings- och kulturministeriets anvisningar (Dnr 3/500/2004) ska universiteten och yrkeshögskolorna se till att lärdomsprov inte innehåller sekretessbelagt material och att lärdomsprov är offentliga direkt efter att de godkänts. Om ett lärdomsprovs forskningsmaterial innehåller konfidentiellt material ska det placeras i en separat bilaga och inte i det offentliga lärdomsprovet. Offentlighetslagen definierar vilken information som ska

hållas hemlig (§ 24). Ett fåtal högskolor (Försvarshögskolan, Polisyrrkeshögskolan) har dispens att vid behov inkludera sekretessbelagda delar i lärdomsprov.

Lärdomsprov är i princip inte publikationer, men doktorsavhandlingar är också forskningspublikationer. På samma sätt är artiklar som ingår i lärdomsprov publikationer, och då tillämpas [Policyn för öppen tillgång till forskningspublikationer](#). Lärdomsprov görs vanligen öppet tillgängliga i ett publikationsarkiv (t.ex. [Theseus](#), organisationens publikationsarkiv).

Ansvarsfullt öppnande av lärdomsprov

Till högskolornas uppgifter hör att ge handledare och upphovspersoner stöd och vägledning i att göra lärdomsprov öppet tillgängliga på ett ansvarsfullt sätt. En viktig del av detta är anvisningar om vilka lagar samt principer för god vetenskaplig praxis som bör följas vid publicering och eventuellt öppnande av ett lärdomsprov. Anvisningarna bör gärna innehålla anvisningar till exempel om att respektera tredje parts upphovsrätt vid publicering och öppnande av lärdomsprov, exempelvis gällande bilder, samt om behovet av att respektera integriteten hos dem som deltar i forskningen.

Det är särskilt viktigt för högskolor att se till att handledare och författare har adekvat stöd och vägledning för att uppfylla tillgänglighetskraven för alla lärdomsprov. Minimikraven på tillgänglighet fastställs i [lagen om tillhandahållande av digitala tjänster](#), och dessutom är tillgänglighet ett krav enligt den tredje principen i [den nationella policyn för öppen utbildning och öppna lärresurser](#). Det stöd som behövs omfattar till exempel mallar för produktion av tillgängliga lärdomsprov.

Högskolorna bör också ge stöd och vägledning i valet av en lämplig licens när upphovspersonen beslutar att göra sitt lärdomsprov öppet tillgängligt. När ett lärdomsprov öppnas lönar det sig generellt sett att använda Creative Commons-licenser (CC-licenser), eftersom de används i stor utsträckning och ger läsaren tydlig information om hur lärdomsprovet kan användas. När man öppnar metadata för ett lärdomsprov är det i allmänhet bäst att använda en CC0-licens, som möjliggör enkel distribuering av metadata från ett system till ett annat.

Det är handledarens ansvar att med hjälp av universitetets anvisningar och stöd vägleda upphovspersoner i frågor som rör ansvarsfull öppen tillgång. I sista hand är det upphovspersonens ansvar att följa de givna instruktionerna.

Öppna lärdomsprov och meritering

Ett öppet tillgängligt lärdomsprov når en bredare publik, och öppenheten ökar verkets genomslagskraft, eftersom andra studenter och forskare kan dra nytta av det arbete som redan gjorts. Nationella och internationella rekommendationer syftar dock till att minska betydelsen av antalet citeringar i olika slags utvärderingar av forskning och forskare. I stället bör fördelarna med öppen vetenskap, såsom öppnandet av data, metoder och publikationer, erkännas i större utsträckning ([AVOTT 2020b, 7](#); [UNESCO 2021, 29](#); [CoARA 2023, 5](#).)

Ett öppet lärdomsprov hittar också läsare utanför forskningssamfundet och kan användas som ett visitkort och en demonstration av färdigheter i början av karriären. Både företag och sakkunnigorganisationer kan använda resultaten för praktiska lösningar och utvecklingsarbete. Eftersom samhälleligt genomslag är en viktig del av det akademiska meriteringssystemet, kommer vidare användning av lärdomsprovet utanför forskningsvärlden att gynna också författaren. Ur högskolornas perspektiv är öppet tillgängliga lärdomsprov en återspeglning av den kunskap som produceras inom utbildningarna samt av effektiviteten och kvaliteten på högskolornas verksamhet (se t.ex. Tolonen, Pudas & Marjamaa 2021).

Ett lärdomsprovs öppenhetsgrad är alltid upphovspersonens val, med hänsyn till den potentiella partnern. Handledaren är således inte direkt involverad i öppnandet av lärdomsprovet.

Mål: Den arkiverbara delen av alla lärdomsprov som godkänns från och med 2024 ska i princip vara öppet tillgänglig.

Genomförande:

Högskolorna analyserar den nuvarande situationen med avseende på sina egna lärdomsprov.

Uppföljning:

Högskolorna följer upp utvecklingen av öppen tillgång med avseende på sina egna lärdomsprov. Beaktas i uppföljningen av öppen vetenskap och forskning.

Åtgärder

- A. Alla har samma möjlighet att publicera sitt lärdomsprov öppet tillgängligt, oavsett till exempel betyg, forskningsområde, finansiering eller karriärskede.
- B. Senast 2024 ger högskolorna handledare och upphovspersoner stöd och vägledning i att göra lärdomsprov öppet tillgängliga på ett ansvarsfullt sätt. Handledare och upphovspersoner har de färdigheter som krävs för att öppna lärdomsprov på ett ansvarsfullt sätt.
- C. Högskolorna rekommenderar Creative Commons-licensiering som beaktar upphovsrättigheter för lärdomsprovets arkiverbara del. Inom vissa läroämnen kan man använda också andra öppna licenser, till exempel licenser för öppen källkod.
 - a. Organisationerna tillhandahåller stöd i valet av lämplig öppen licens för lärdomsprovets upphovsperson och hans handledare. Tredje parts rättigheter måste beaktas vid licensiering.
- D. Metadata för lärdomsprov, med undantag för sammanfattningar, publiceras öppet tillgängliga med en CC0-licens.
 - a. Organisationerna tillhandahåller stöd och vägledning för produktion av metadata.

- E. Senast 2024 tillhandahåller högskolan en avtalsmall för lärdomsprov i samarbete med företag och andra organisationer (t.ex. forskningsinstitut). Som en del av avtalsmallen fastställs villkor för öppenhet.
- F. Senast 2024 tillhandahåller högskolan en avtalsmall för gemensamt upphovsmannaskap i lärdomsprov. Med hjälp av avtalsmallen fastställs villkor för öppenhet.
- G. Från och med 2024 stödjer och utbildar högskolan handledare och upphovspersoner hantering av forskningsmaterial. Lärdomsprovets upphovsperson upprättar en datahanteringsplan i den omfattning som lärdomsprovets nivå kräver, om lärdomsprovet behandlar forskningsmaterial.
- H. Både handledaren och lärdomsprovets upphovsperson har kunskap om FAIR-principerna och kan tillämpa dem. Organisationen tillhandahåller stöd gällande principerna, till exempel i form av riktlinjer. Om forskningsmaterial som ingår i lärdomsprovet öppnas, görs det i enlighet med [Policyn för öppen tillgång till forskningsmaterial och -metoder](#).
- I. Tillgänglighetskraven gäller alla lärdomsprov. Högskolorna tillhandahåller lärdomsprovets upphovsperson en tillgänglig mall för textmaterial samt vägledning och stöd för dess användning. Stöd ges också för andra former av lärdomsprov, så att upphovspersonerna kan göra dem tillgängliga.
- J. För artiklar som ingår i lärdomsprov tillämpas [Delpolicyn för öppen tillgång till journal- och konferensartiklar](#).
 - a. Högskolorna tillhandahåller stöd och mallar för att skaffa återpubliceringstillstånd för artiklar som ska ingå i en doktorsavhandling eller licentiatavhandling.
 - b. Fördröjd publicering (embargo) bör undvikas i lärdomsprov.
 - c. I artikellärdomsprov inkluderas mestadels publicerade artiklar.
 - d. Författarnas medvetenhet om rovförlag och deras verksamhetssätt höjs.
- K. Högskolorna strävar efter att täcka rimliga kostnader för öppen publicering av lärdomsprov (t.ex. artikelavgift, Teosto-avgifter).
 - a. Lärdomsprovets upphovsperson informeras om öppna publiceringskanaler för publicering av artiklar utan författaravgifter.
- L. Högskolorna tillhandahåller ett publikationsarkiv för öppen publicering av lärdomsprovets arkiverbara delar (t.ex. organisationens eget publikationsarkiv, [Theseus](#)).
- M. För portfolior och lärdomsprov som innehåller tidigare lärresultat kan [Policyn för öppen utbildning och öppna lärresurser tillämpas](#). Tidigare kunnande eller lärdomsprov identifieras och erkänns vid behov.

Ordlista

Arkiverbarhet: Den arkiverbara delen av ett lärdomsprov innefattar allt det, vars publiceringsform eller format möjliggör [digitalt långtidsbevarande](#) (länk på finska). Inom vissa läroämnen kan det finnas lärdomsprov med delar, till exempel evenemang eller konstverk, som inte kan arkiveras.

Artikelavgift, publiceringsavgift: En avgift som utgivaren av en tidskrift med öppen tillgång kan ta ut av författaren eller dennes organisation. Artikelavgifter kan tas ut av fullständigt

öppet tillgängliga tidskrifter (s.k. gold open access) eller av hybridtidskrifter, där endast en del av innehållet är öppet tillgängligt. ([Vetenskapstermbanken, på finska](#))

Creative Commons, världens vanligaste öppna licenssystem skapades 2001. Det är den önskade licensen för material med öppen källkod i många länder. [Creative Commons](#)-licenser är utformade för att vara lätta att använda och förstå. Upphovspersonen väljer själv licens efter sina egna målsättningar. I princip innehåller en CC-licens en oåterkallelig världsomspännande rätt att vidare distribuera och modifiera materialet. Genom att välja lämpliga ytterligare villkor bland de fyra nedan kan upphovspersonen begränsa dessa rättigheter efter eget gottfinnande. Inga ytterligare begränsningar eller villkor kan knytas till CC-licensen. Villkoren för CC-licenserna är

- Erkännande (BY, ByAttribution): upphovspersonens namn, licensen samt ursprungligt publiceringsställe måste anges.
- DelaLika (SA, ShareAlike): bearbetningar måste distribueras under samma licens som originalet.
- IngaBearbetningar (CC ND, NoDerivatives): licensen tillåter inte rätt att bearbeta materialet.
- IckeKommersiell (NC, NonCommercial): materialet får inte användas för kommersiella ändamål, det vill säga användning för kommersiell nytta eller strävan efter ekonomisk ersättning.

Genom att använda licensalternativet [CC0](#) meddelar upphovspersonen att hen avstår från alla de rättigheter hen enligt lag kan avstå ifrån. CC0 tillåter kopiering, bearbetning, distribution och framförande i vilket format och i vilken form som helst utan villkor. ([AVOTT 2020, 2.](#))

Datahanteringsplanen (DMP, Data Management Plan) är ett formellt och dynamiskt dokument som anger hur resurser hanteras under och efter ett lärdomsprov. Planen inkluderar t.ex. forskningsmaterial, analyssteg (t.ex. protokoll, algoritmer, procedurer), enheter och verktyg (t.ex. labbutrustning, reagenser, infrastruktur, programvara), övrig relevant dokumentation, versionshantering, bevarande, tjänster, villkor och bestämmelser samt öppen utveckling och delning av forskningsdata, -metoder och -infrastrukturer. ([AVOTT 2023, 33.](#))

Embargo (fördröjd öppen tillgång): Vid behov finns lärdomsprovet inledningsvis i en samling med begränsad tillgång, men det är tillgängligt på begäran inom ramen för offentlighetslagen.

FAIR-principerna har som mål att göra forskningsmaterial sökbart (Findable), tillgängligt (Accessible), interoperabelt (Interoperable) och återanvändbart (Reusable). Detta främjar effektiv tillgång till kunskap samt vetenskapliga upptäckter. ([AVOTT 2023, 33.](#))

Företagssamarbete: Med samarbete mellan företag och forskningsorganisationer avses organiserat, aktivt samarbete samt andra former av kunskapsöverföring, samverkan och ändamålsenlig interaktion och kommunikation. Samarbetet kan finansieras av en offentlig eller privat organisation. ([AVOTT 2022](#), se också [Statistikcentralen 2020, på finska](#))

Metadata: Information som beskriver och sammanfattar forskningsmaterialets kontext, innehåll och struktur, förvaltning och/eller hantering samt insamling. ([AVOTT 2023, 37.](#))

Publikationsarkiv: Ett tekniskt system för lagring och öppen nätpublicering av vetenskapliga publikationer samt tjänster uppbyggda kring det. ([Vetenskapstermbanken, på finska.](#))

Rovpublikation: En tidskrift eller annan publikation som utger sig för att vara vetenskaplig men som försummar en vetenskaplig utgivares ansvar gällande till exempel sakkunniggranskning och baserar sin verksamhet på aggressiv marknadsföring och avgifter som tas ut av författare. ([Vetenskapstermbanken, på finska](#))

Tillgång syftar på att information i en allmän handling är tillgänglig, det vill säga att informationen är sökbar och åtkomlig.

Tillgänglighet innebär att "så många som möjligt kan använda webbtjänster så enkelt som möjligt och att tillgänglighet beaktas i planeringen och genomförandet av tjänsterna" ([AVOTT 2021, 9](#)). Tillgänglighet är obligatoriskt för bland annat offentliga handlingar, såsom lärdomsprov, och öppna lärresurser. Till tillgänglighet hör gott tekniskt genomförande, användarvänlighet och begripligt innehåll. ([AVOTT 2021, 9–10](#)). Tillgänglighetskravet grundar sig på lagen om tillhandahållande av digitala tjänster ([306/2019](#)) och Europaparlamentets tillgänglighetsdirektiv (European Accessibility Act, [2019/882](#)), som bidrar till genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Tillgänglighet gynnar en stor andel av användarna av ett material eller en tjänst.

Öppen licens: En färdigt formulerad licens, och användning av materialet förutsätter att användarvillkoren uppfylls. Alla kan läsa öppet publicerat material. Den som vill använda materialet offentligt måste följa licensvillkoren. Mottagaren av verket kan alltså följa villkoren i den öppna licensen, vilket inkluderar t.ex. angivande av upphovsperson och källa på det sätt som upphovspersonen formulerat. Mottagaren erhåller de rättigheter som licensen ger (t.ex. rätt till att distribuera vidare och modifiera) genom att följa villkoren i licensen. Mottagaren kan också välja att inte följa licensvillkoren, vilket innebär att mottagaren inte är bunden av licensen men också att licensen inte beviljar mottagaren någon nyttjanderätt. Mottagaren måste då agera enligt normal upphovsrättslagstiftning, utan rätt till vidaredistribution eller modifiering. ([AVOTT 2020, 2: på finska](#))

Källor

Samordningen av öppen vetenskap och forskning, Vetenskapliga samfundens delegation (2019a). *Öppen tillgång till forskningspublikationer Forskarsamfundets nationella policy och åtgärdsprogram 2020–2025: Delpolicy för öppen tillgång till journal- och konferensartiklar*. Publikationsserie för ansvarsfull forskning 2:2019. Helsingfors: Delegationen för informationsspridning och vetenskapliga samfundens delegation. URL: <https://doi.org/10.23847/isbn.9789525995336> Hämtad 3.7.2023.) CC BY.

Samordningen av öppen vetenskap och forskning, Vetenskapliga samfundens delegation (2020). *Deklaration för öppen vetenskap och forskning 2020–2025*. Publikationsserie för ansvarsfull forskning 2:2020. Helsingfors: Delegationen för informationsspridning och vetenskapliga samfundens delegation. URL: <https://doi.org/10.23847/isbn.9789525995244> (Hämtad 3.7.2023.) CC BY.

Samordningen av öppen vetenskap och forskning, Vetenskapliga samfundens delegation (2020b). *God praxis inom utvärdering av forskare. Nationell rekommendation för ansvarsfull utvärdering*. Publikationsserie för ansvarsfull forskning 6:2020. Helsingfors: Delegationen för informationsspridning och vetenskapliga samfundens delegation. URL: <https://doi.org/10.23847/isbn.9789525995275> (Hämtad 3.7.2023.) CC BY.

Samordningen av öppen vetenskap och forskning, Vetenskapliga samfundens delegation (2020c). *Ohje tekijänoikeuksiin liittyvästä avoimesta lisensoinnista tutkijoille ja tieteellisille kustantajille*. Publikationsserie för ansvarsfull forskning 11:2020. Helsingfors: Delegationen för informationsspridning och vetenskapliga samfundens delegation. URL: <https://doi.org/10.23847/isbn.9789525995350> (Hämtad 15.8.2023.) CC BY

Samordningen av öppen vetenskap och forskning, Vetenskapliga samfundens delegation (2021). *Rekommendationer för öppen utbildning 2021*. Helsingfors: Delegationen för informationsspridning och vetenskapliga samfundens delegation. Publikationsserie för ansvarsfull forskning 10:2021. URL: <https://doi.org/10.23847/tsv.146> (Hämtad 3.7.2023.) CC BY.

Samordningen av öppen vetenskap och forskning, Vetenskapliga samfundens delegation (2022). *Rekommendation och checklista för öppen vetenskap inom ömsesidig forsknings-, utvecklings- och innovationsverksamhet mellan forskningsorganisationer och företag*. Publikationsserie för ansvarsfull forskning 10:2022. Helsingfors: Delegationen för informationsspridning och vetenskapliga samfundens delegation. URL: <https://doi.org/10.23847/tsv.440> (Hämtad 15.8.2023.) CC BY

Samordningen av öppen vetenskap och forskning, Vetenskapliga samfundens delegation (2023). *Öppna forskningsmaterial och -metoder. Policy och åtgärdsprogram för det finländska högskole- och forskarsamfundet 2021–2025: Delpolicy 1 (Öppen tillgång till forskningsdata) och 2 (Öppen tillgång till forskningsmetoder och -infrastrukturer)*. Publikationsserie för ansvarsfull forskning 3:2023. Helsingfors: Delegationen för informationsspridning och vetenskapliga samfundens delegation. URL: <https://doi.org/10.23847/tsv.668> (Hämtad 15.8.2023.) CC BY.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Innovaatiotoiminta [verkkójulkaisu]. ISSN=1797-4380. 2018, 16. Yritysten ja tutkimusorganisaatioiden välinen yhteistyö. Helsingfors: Statistikcentralen [hämtad 15.8.2023]. Saantitapa: https://www.stat.fi/til/inn/2018/inn_2018_2020-04-23_kat_016_fi.html.

Tolonen, Tiina; Pudas, Annamari; Marjamaa, Minna (2021): "Opinnäytetyö avoimesti verkossa – käytänteitä, mahdollisuuksia ja uhkia". *Kreodi* 1/2021, Avoin toimintakulttuuri. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202102195481> (Hämtad 11.9.2023)

Bilaga 1: Arbetsgruppens medlemmar

Minna Fred, Yrkeshögskolan Haaga-Helia
Markus Hatakka, Åbo yrkeshögskola
Tommi Harju, Konstuniversitetet
Anne Holappa, HUMAK
Jyrki Ilva, Nationalbiblioteket
Ilmari Jauhiainen, Vetenskapliga samfundens delegation
Tiina Jounio, Uleåborgs universitet, biblioteket
Marja-Leena Juntunen, Konstuniversitetet
Eija Kalliala (sihteeri), Open Knowledge Finland
Merja Kallio, Vetenskapsbiblioteket Tritonia
Tapani Lehtilä, Tammerfors universitet, biblioteket
Erkki Lähderanta, LUT-universitetet
Pia Keiski, Tammerfors yrkeshögskola
Helena Kangastie, Lapplands yrkeshögskola
Eetu Kejonen, Åbo Akademi
Tekla Kosonen, Finlands studerandekårers förbund
Anne Kärki, Satakunda yrkeshögskola
Hanna Lahdenperä, Vetenskapliga samfundens delegation
Jari Linden, Yrkeshögskolan Savonia
Minna Marjamaa, Yrkeshögskolan Laurea
Teemu Makkonen, Jyväskylä yrkeshögskola
Mikko Niemi, Helsingfors universitet
Anna Nyberg, Uleåborgs universitet
Pekka Nygren, Finlands forstvetenskapliga samfund
Heli Palomäki, LUT-högskolorna/LUT-vetenskapsbiblioteket
Jussi Piipponen, Helsingfors universitet
Matti Raatikainen, Aalto-universitetet
Terhi Reima, Yrkeshögskolan Metropolia
Tomi Rosti, Östra Finlands universitet (ordförande)
Taina Sahlman, Östra Finlands universitet
Mathilda Timmer, Studentkåren vid Helsingfors universitet
Marjo Vallittu, Jyväskylä universitet (ordförande)
Tanja Vienonen, Åbo universitet